

Ovaj je klinički dio udžbenika i kompendijuma podijeljen u 5 poglavlja, kako slijedi: Objekt dječje i adolescentne psihijatrije; Nozografija i nozologija; Psihopatologija: etiologija; klinika u dječjoj i adolescentnoj psihijatriji; Opća psihopatologija: Smetnje devijacije i inadaptacije u razvoju i aktivnostima djeteta i adolescenta. Tako je poslije Predgovora i Uvoda: "Prošlost i sadašnjost dječje i adolescentne psihijatrije", podrobno razjašnjena priroda dječje i adolescentne psihijatrije; Rast i razvoj; Razdoblja i stadiji djetinjstva i mladosti; Koncept zdrave ličnosti; Odnos mentalnog zdravlja i bolesti; Koncept psihičkog kraha prema Winnicottu (1974); Normalni i patološki narcizam prema Kernbergu; Normalna i patološka žalost prema N. Abrahamu i M. Torok (1972); Normalni i patološki autizam prema F. Tustin (1981); Četiri tipa predobjektnih odnosa; Klinički simptomi, sindromi i koncept entiteta mentalne bolesti; Psihopatologija; Kauzalitet u psihopatologiji; Hereditet; Humana psihologija - interakcija psihobioloških činilaca u etiologiji - Psihosocijalni činioci u etiologiji; Definicija psihopatologije; Psihopatogeneza; Psihodinamika; Dijagnostički proces i klasifikacija mentalnih poremećaja; Psihopatologija dojenačke i rane dječje dobi; Psihopatologija obitelji; Psihopatologija kriznih stanja; Psihopatologija školovanja; Psihopatologija hendikepa; Psihopatologija adolescencije. Autori nas u svojoj edukativnoj i humanoj nakani detaljno upoznaju sa činiocima prirođenosti, a od osobnih činioca sa utjecajima intrauterinog života, utjecajima okoline, interakcijom između faktora prirođenosti i sredine, s općim zakonitostima razvoja, s vremenskim procesom u razvoju. Prikazano je primarno djetinjstvo, sekundarno djetinjstvo: dob trčkanja i govora, predškolsko razdoblje, doba latencije - školski period, adolescencija; a zatim: opći aspekti problema normalno i patološko, intrapsihičke strukture i vanjski faktori koji utječu na normalni narcizam, primjena Kernbergove konceptualizacije na dijagnostiku narcističke patologije, terminologija i metafizičko značenje narcizma; melankolija: od žalosti do suicida; koncept "praznine" prema W. R. Bionu, seksualnost prije infantilne

seksualnosti prema A. Eiguera, sekundarna koža prema E. Bick, "ego koža" prema D. Anzieuu. Nadalje, osvijetljeni su: genetski činioci u etiologiji, klasifikacija genetskih bolesti, dermatoglifi u psihijatrijskim istraživanjima, koncept i terminologija dimorfološkog pristupa i klasifikacija defekata morfogeneze, humana biologija, metapsihologija, razvojna psihoanalitička psihologija, psihijatrijska psihologija, činioci vanjskoga svijeta (sociogeni i socijalni faktori), dijagnostika i klasifikacija na temelju devijacija u normalnom psihičkom razvoju, antenatalno razdoblje, postnatalni period; obiteljska dinamika, psihobiološka osnova unutarporodičnog mentalnog funkcioniranja, edipski kompleks i incest, želja za djetetom i pojam roditeljstva, transgeneracijsko značenje roditeljske želje u izboru djetetova imena, sterilnost u braku: biotika i želja za djetetom, aktualna etička pitanja, insuficijencija djetetove okoline i njezine posljedice, uvod u pojam krize u psihopatologiji, situacije krize u djece, krizna situacija u adolescenta, odnos između školovanja i patologije, strah od psihijatar i efekt fascinacije, dječji psihijatar i nastavnici, motorički hendikep, senzorijske dezaferencije, mentalna bolest i hendikep, značajke adolescencije, konstitucija selfa, oblikovanje identiteta, patologija identiteta, model adolescencije i drugo. Velika je zasluga urednika i drugih autora uvođenje brojnih novih tema i termina do sada skoro nepoznatih u našoj časopisnoj i knjiškoj literaturi.

Ljubomir Radovančević

Vjekoslav Afrić

STRUKTURA SOCIOLOŠKE TEORIJE

Naprijed, Zagreb, 1989, 178

Baviti se definiranjem sociološke teorije, njenom strukturom a napose njenim problemima, za onoga koji se u to upušta, znači svjesno i konzekventno izlaganje

konstruktivnoj i nekonstruktivnoj kritici koja se javlja pri proučavanju ove najosjetljivije sociološke problematike. Pisati knjigu o metodologiji i epistemologiji jedne nauke, pa tako i sociologije, znači unaprijed se odreći bilo kakvog diletantizma, površnosti i beletrističkog stila kakvog danas susrećemo u mnogim kvazi-sociološkim studijama. Opredijeliti se za rad o strukturi jedne teorije, znači opredijeliti se za sistematičnost i sintetičnost, jasnoću i jednostavnost.

Prva knjiga Vjekoslava Afrića, docenta na odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, "Struktura sociološke teorije", predstavlja, koliko znamo, prvi takav cjeloviti pokušaj u okvirima zagrebačke sociološke škole. Bez obzira na određene nedostatke i nedorečenosti koje gotovo nužno prate ovakve radove, a o kojima će biti kasnije riječi, Afriću se ne može poreći, prilična doza znanstvene hrabrosti. Jer oduvijek je bilo u nauci najteže baviti se samom naukom, njenim spoznajnim osnovama, metodološkim načelima, teorijskim problemima. Iako je od Augustea Comtea i nastanka sociologije prošlo više od dvije stotine godina, bitke za njen naučni status još uvijek ne jenjavaju. Tome djelomično pridonose i sociolozi sami, i to oni kojima je znanstvena skepsa i neprestano preispitivanje epistemoloških i metodoloških osnova sociologije *condicio sine qua non* korektnih naučnih djelatnosti. Iako se takav put često čini nepovoljnim za sociologiju smatramo da je čovjeku, pa tako i društvenim naukama kao njemu imanentnima, svojstveno neprestano propitivanje temelja, onih esencijalnih spoznaja i minimalnih čvrstih oslonaca na kojima gradi čitav realni i znanstveni svijet.

Nipošto ne želeći, i ne mogavši izbjeći takva kontroverzna područja teorijske sociologije, Afrić redom govori o napretku u sociologiji, o pojmu paradigme i neizbježnoj Kuhnovoj knjizi "Struktura naučnih revolucija", pokušajima konstituiranja generalnih teorija u sociologiji, tipovima teorija te na posljetku o problematičnim teorijskim kompozicijama, za koje se autor naročito zalaže.

U prvom poglavlju knjige (Priroda sociološke teorije) autor se između ostalog bavi i

odnosom napretka i sociologije, definirajući sociologiju kao znanost napretka. Pojašnjavajući tu konstataciju, on kaže: "Stoljeća koja su slijedila nakon Kolumbovog otkrića "novog svijeta", to jest nakon prostorne ekspanzije evropskog čovjeka a to su stoljeća u kojima industrijalizacija nizom industrijskih revolucija radikalno mijenja sliku ove planete transformirajući tradicionalna ruralna društva u suvremena industrijska, mogu biti nazvana "razdobljem obilja"...(Catton, 1976, 29)... "Čovjek ere obilja počeo je zamišljati da je stanje oslobođenosti od limita normalno i prirodno stanje čovjeka. To je sa svoje strane uslovlilo rađanjem doktrine o "neminovnom napretku", doktrine koja je između ostalog i potakla i nastajanje sociologije i koja je do danas ostala najduže povezana s njom. Mogli bismo slobodno reći za sociologiju da je znanost napretka."

Iako bi se ovakva tvrdnja mogla smatrati bliskom mnogim sociolozima, oko shvaćanja pojma napretka nikada nije postojala suglasnost. Tako je primjerice napredak shvaćen kao porast čovjekovih mogućnosti u raspolaganju prirodom, mišljenje svojstveno "razdoblju obilja", impliciralo je ideju da se na progresivnoj ekonomsko-tehničkoj bazi mogu riješiti i svi socijalni problemi. Vjerovalo se, kako kaže autor, "da industrijalizacija sama po sebi vodi u bolje društvo ili barem u društvo bez socijalnih problema". Iako su samo rijetki upali u zamku ovako naivnog tehnicizma, Afrić smatra da je, čitavo građansko društvo, u krajnjoj instanciji utemeljeno na kapital – odnosu, ustvari ostvarenje ideje o raciju koji sve više ovladava prirodom i društvom.

Ovakvo poimanje napretka uzrokovalo je i specifičan odnos prema nasljeđu i povijesnosti.

Građansko društvo ili "društvo napretka" odbacuje svoju prošlost i svoje nasljeđe i okreće se prema budućnosti i to onoj koju kani proizvesti. Čak i tradicija, kultura i obrazovanje razumijevaju se kao pogoni za proizvodnju "novog čovjeka", homo fabera - pogoni koji se trebaju usavršiti i doraditi. Najjasnija i najekstremnija razmišljanja u tom pravcu nalazimo kod francuskih prosvjetitelja koji prošlost razumiju kao inferi-

orno stanje ljudskog razuma, u odnosu na sadašnjost i budućnost.

To je međutim i razdoblje, smatra autor, "ponovnog otkrivanja povijesti" ali ne više povijesti kao "non est magistra vitae", već povijesti kao znanosti čovjekovog samouspostavljanja. "Povijest se sada, što nalazi svoj najpotpuniji izraz u postkantovskom idealizmu, shvaća kao temeljno mjesto jedinstva između ideja i njihove empirijske realnosti." Povećani interes za povijest proizveo je istovremeno i probleme koji su se ticali opsega i dosega discipline. Naime, povijest se počinje definirati tako široko "da se razumijevanje njene djelatnosti kreće od shvaćanja da je povijest umjetnost, jedan aspekt "lijepe književnosti", do tvrdnje da je to jedna empirijska ili možda čak pozitivistička prirodna znanost", piše Afrić. Pravu pomutnju u shvaćanje povijesti donijela je Darwinova knjiga "Porijeklo vrsta". Dokazujući da je razlikovanje između žive povijesne realnosti i statičke i mehaničke prirodne realnosti u osnovi pogrešno, te da i priroda barem u većoj mjeri ima svoju povijest, ukazalo je na mogućnost da upravo povijesno mišljenje posjeduje ključ za stvaranje totalnog pogleda na realnost, ujedno prirodnu i povijesnu.

Kako je međutim "prirodna znanost ta koja je otkrila i podastrla dokaze za ovu činjenicu te u tom smislu nije povijesna metoda ta kojom treba da se pristupi izučavanju jedinstvene povijesnosti prirode i društva, već je to metoda prirodnih znanosti", evolucionizam ujedno bitno pridonosi shvaćanju da je prirodnoznanstvena metoda jedina prava znanstvena metoda. Ovdje je ključ, smatra autor, za razumijevanje razloga zbog kojih je sociologija u svojim začetcima krenula pozitivističkim putevima Augustea Comtea i biologizmom Herberta Spencera te napredak shvaćala na način i u okvirima metodologije i epistemologije prirodnih nauka. Sociologija se uspostavlja kao nauka o prirodni društva i to takvoj prirodi, naglašava autor, citirajući Baumanu "kao konceptu ljudske prakse koji transcendentira vlastitu rutinu i običaje", pri čemu je bitno da se shvati razlika između kulture kao sfere ljudske kreativnosti i samoizražavanja i prirode kao nečeg neljudskog odnosno determinirajućeg.

"Tek s objektiviranjem i s distanciranjem, piše Afrić, što je u bitnome isto, od svijeta svoje prošlosti kao sveg, to jest ljudskog svijeta, prirode i društva, čovjek industrijskog doba zadobija slobodu koja ga uopće osposobljava da preobrazi prirodnu i društvenu okolinu u skladu sa znanstvenim spoznajama uz pomoć znanošću razvijenih tehnika".

Svijest o potrebi uspostavljanja jednog objektiviteta bez obzira da li on kao što smatra Durkheim, predstavlja izvanjsku prisilu na svijest pojedinca koja se tako pretvara u tzv. kolektivnu svijest, bila je "spiritus movens" konstituiranja sociologije kao društvene nauke.

Na raspravu o pojmu napretka i povijesti vezuje se i poglavlje o pojmu paradigme u sociologiji, u kojem autor problematizira i dovodi u pitanje primjenjivost Kuhnovog shvaćanja paradigme kao primarnog elementa za razumijevanje znanstvenog progressa u društvenim naukama. "Prvenstveno mišljen za rabljenje od strane prirodnih znanosti, Kuhnov je koncept paradigme umnogome utjecao i na metateorije društvenih znanosti" - piše Afrić. Oko razumijevanja samog pojma oduvijek su postojale znatne nesuglasice pa je tako primjerice utvrđeno oko dvadesetak značenja koja su se pripisivala paradigmi. U sociologiji se često citira Margaret Masterman zajedno sa Eckbergom i Hillom, trojka koja je odredila tri tzv. kognitivna nivoa pojma paradigme i to; (1) paradigme kao generalne pretpostavke, (2) kao disciplinarnе matrice i (3) kao primjera koji pribavljaju praktičko znanje. Kakav je paradigmatski status sociologije, pitanje je koje se logično nameće. Ukoliko sociologiju shvatimo kao znanost koja se bitno razlikuje od prirodnih znanosti, Kuhnov radni okvir ne može biti upotrijebljen za analizu paradigmatskog statusa discipline. "To nije samo zato što je Kuhnov model kao što je već bilo rečeno nastao primjenom upravo sociološke analize na područje prirodnih znanosti, već stoga što se za polaznu točku analize uzima upravo strukturalna različitost od one na kojoj počiva Kuhnovo izvođenje pojma paradigme" - smatra Afrić. Ukoliko se pak tvrdi da je sociologija znanost prirodnog ustrojstva, tada se može koristiti Kuhnov radni ok-

vir. Za one koji su takvog mišljenja Eckberg i Hill navode četiri pravila za postojanje paradigmi u sociologiji:

1. one ne smiju biti određenje okvira discipline

2. moraju biti nađene u istinskim prostorima istraživanja

3. moraju imati zajednicu praktičara koja srasta oko njih

4. moraju biti korištene tako da ujedno generiraju i rješavaju zagonetke i na taj način stvaraju vidljivu istraživačku tradiciju.

I kakav je naposljetku stav Afrića prema ovom problemu?

Citiramo: "Ukratko naša temeljna teza je: da je Kuhnov pojam paradigme neprimjenljiv na analizu sociologije, i to s jedne strane stoga što paradigma sugerira prešutno znanje ili rutinu u znanstvenom postupku a sociolozi se ne ponašaju i ne mogu ponašati na taj način, već spram sociologije imaju stav kao spram svoje intelektualne tradicije, dakle stav koji sprečava automatsko preuzimanje prešutnog znanja i zahtjeva aktivno vrednovanje i razumijevanje. S druge strane pojam paradigme sugerira psihološku jedinstvenost ili nemogućnost međuparadigmatske komunikacije, a to u najmanju ruku za sociologiju nije historijski gledano točno, a nije niti poželjno. Umjesto pojma paradigme za analizu sociologije mnogo podjedniji je pojam istraživačke tradicije, pojam koji je inauguirao Larry Laudan, koji mnogo više pažnje obraća stvaranju nego ograničavanju znanstvenog nastojanja." Iako se u načelu slažemo sa Afrićem, smatramo da treba dodati jednu opasku. Kuhnov pojam paradigme, mišljen prvenstveno za prirodne nauke, nije nepodesan u sferi društvenih nauka samo zato što je intelektualna tradicija društvenih nauka šira, manje ograničavajuća i kao takva ne prihvaća nikakve "rigidne okvire znanja". Problem je u činjenici, a smatramo da svatko onaj koji misli da sociologija treba biti komparabilna s prirodnim naukama to sebi mora priznati, da društvene nauke još nisu dokučile znanje koje bi se moglo okarakterizirati kao prešutno i samorazumljivo, na neki način i dogmatsko. A sasvim sigurno nikada neće. Neki neopozitivistički pristupi i pokušaji uspostavljanja sociologije kao em-

piricističke i eksperimentalne znanosti nedvosmisleno pokazuju da neki tu činjenicu još uvijek ne žele da prihvate.

Ključnim poglavljima Afrićeve knjige ipak shvaćamo ona o pojmu teorije, vrstama teorija i teorijskim konstrukcijama, te poglavlje o teorijskim kompozicijama.

U svakodnevnom životu riječ teorija može imati mnogostruka značenja, često sasvim banalna. Iako bi rječnik jedne znanosti trebao biti prilično rigidan, i sociolozi pojmu teorije pridaju različita značenja.

Merton u svojoj knjizi "O teorijskoj sociologiji" izvještava o šest mogućih tumačenja tog pojma i to: teorija kao metodologija, opće sociološke orijentacije, analize socioloških pojmova, sociološke interpretacije post factum, empirijske generalizacije i naprosto teorija kao sociološka teorija. Kao primjer teorije u striktnom smislu on navodi Durkheimovu teoriju samoubojstva. Rasprave o pravom značenju pojma teorije vodile su se i prije i poslije Mertona. O tome pišu i Backer, Gross, Parsons, Boudon. "Izvrjesno je, kaže autor, može se reći da su teorije uvijek neke i izjave. Ponekad se kaže da teorija ili neke teorije nisu ništa više do izjave o općim činjenicama" (Vidi: Šušnjić, Kritika sociološke metode, op. B.L.). Iako su empirijske generalizacije, naime tako zovemo ovakve vrste stavova, važne za sociologiju, teorija se ne može samo na njima zasnovati. Jer kako autor kaže "Za razliku od činjenica, teorije su takve izjave koje nisu mišljene da bi se odnosile na posebne pojedinačne stvari, nego se odnose na čitave kategorije stvari".

O tipovima teorija u sociologiji Afrić djelomično referira Cohena, te njegovu shemu

1. analitičke teorije, 2. normativne teorije, 3. znanstvene teorije, 4. metafizičke ili pragmatičke teorije

prepravlja pa nova shema izgleda ovako: 1. analitičke ili aksiomske teorije 2. normativne ili konceptualne teorije 3. empirijske teorije i 4. paradigmatičke teorije.

Analitičkim ili aksiomatskim teorijama autor smatra takve vrste teorija koje se sastoje od aksiomatskih sudova čija je istinitost definirana i iz kojih su drugi sudovi (teoremi) čija je istinitost izvedena heurističkim

postupkom) izvedeni. Osnovna razlika između analitičkih ili aksiomatskih i drugih teorija nije u sadržaju, opsegu i dosegu teorije, već u njenoj formi, odnosno u metodi pomoću koje je ona formirana. Ta metoda pak ima utjecaja na sadržaj, opseg i doseg tih teorija. Ovaj tip teorija danas naročito rabi tzv. matematička sociologija koja pomoću egzaktnih matematičkih modela pokušava operirati na području društvenih znanosti.

"Normativne ili konceptualne teorije su takav tip teorije pomoću kojih i određujemo standarde važenja. One se sastoje od međusobno povezanih propozicija koje propisuju važnost znanstvenih pojmova, a koje se u sociologiji, na primjer, odnose na neko društveno događanje, iznalazeći karakteristike tipa stvari na koje se odnose, odnosno koje se odnose na razumijevanje znanstvene djelatnosti same, razumijevanje koje je najčešće različito u različitim sociološkim tradicijama", kaže Afrić.

Osnovno obilježje empirijskih teorija jest da izražavaju u univerzalnom sudu neprestano ponavljanje jednog te istog, neku pravilnost. Empirijske se teorije razlikuju od drugih tipova teorije time što su opovrgljive, univerzalne i što izražavaju vjerojatnost da se nešto zbiva. Naprednijom empirijskom teorijom smatra se ona koja je univerzalnija, specifičnija, u što većem stupnju vjerojatnosti, koji izražavaju u što većoj tzv. subjektivnoj uvjerljivosti koju imaju i u što većoj strukturalnoj kompleksnosti iz teorija izvedenih propozicija. Najsavršenija teorija bila bi ona koja jednom tvrdnjom izražava sve procese bivstvovanja.

Govoreći o paradigmatiskim teorijama u sociologiji autor najprije pojašnjava što on razumije pod konceptom paradigme u teorijskoj sociologiji, te kaže: "Naime ovdje se paradigma razumije kao određeni skup znanja i uvjerenja sistematski izložen, dakle izložen kao teorija koja ima funkciju iniciranja teorijske produkcije, a s tim u vezi i praktičnog istraživanja na nekom području, te se u tom smislu pojavljuje kao ishodište neke buduće ili postojeće teorijske kompozicije."

Stoga su za Afrića paradigmatiskie teorije takve teorije u kojima explicande nisu dedu-

cirane iz teorije, već su izvedene putem analogije, ili kao racionalne logičke konstrukcije – iz ukupnog znanja. Vrijednost takvih analogija ili racionalnih logičkih konstrukcija je u tome što one konstituiraju upotrebljive i korisne pretpostavke koje imaju paradigmatisku ili sugestivnu ulogu i što one ocrtavaju opće polje u kojima tek mogu biti učinjene mnogo preciznije formulacije, odnosno u tome da se iz njih mogu izvesti druge također orijentirajuće ili paradigmatiskie teorije.

Autor razlikuje tri podvrste paradigmatiskih teorija i to: analogijske paradigmatiskie teorije, kao teorije koje su razvijene u jednom sektoru realnosti i primjenjene s pomoću analogije na drugi sektor. Najčešće su uobličene u obliku empirijskih teorija.

Formalne paradigmatiskie teorije su sistemi propozicija koji nemaju nikakav odnos prema nekom posebnom sadržaju, te se mogu odnositi na svaki sadržaj u svojoj domeni važenja. Najčešće se susreću u obliku analitičkih ili aksiomatskih teorija. Konceptualne paradigme su pak sistemi pojmova koji predstavljaju rječnik u kojem će eksplanatorne propozicije biti izražene. One su uglavnom oblikovane kao normativne ili konceptualne teorije. Sva tri tipa paradigmatiskih teorija, smatra autor, moraju zadovoljavati dva kriterija valjanosti i to: moraju biti heuristički plodna, odnosno posjedovati određeni heuristički potencijal, shvaćen kao sposobnost iniciranja "izvođenja" čitavog niza plodnih teorija, te kao drugi kriterij, moraju biti aktualna, što pak znači da izučavajući jedan fenomen kroz vrijeme moramo voditi računa i neprestano preispitivati aktualnost paradigme. "Ono što paradigmatiskie teorije čini posebnim tipom teorija nije njihova teorijska forma, već njihova funkcija i njihovo mjesto u procesu teoretiziranja. Paradigmatiskie teorije se nalaze između teorija i metateorija, u sociologiji i o njoj," rezimirava Afrić.

Posljednja, peta glava knjige bavi se teorijskim kompozicijama i konstrukcijama teorija. Samu ideju o nužnosti postojanja teorijskih kompozicija autor nalazi u činjenici da se svi tipovi teorija, o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju, pojavljuju u

permanentnim teorijskim nastojanjima, u međusobno značajnoj interakciji.

Izlažući osnovnu zamisao o teorijskim kompozicijama kao, čini nam se, ciklusima razvoja teorijskih hipoteza, autor parafrazirajući Jeralda Hagea kaže: "Na tom putu od jednog početnog razumijevanja fenomena koji istražujemo do jednog produbljenog razumijevanja tog fenomena isprepliću se različiti gore analizirani tipovi teorija. To je jedno kretanje od normativne ili konceptualne teorije koja je nastala u određenim okvirima neke paradigmatičke teorije, preko empirijske ili analitičke teorije do jedne nove normativne teorije, pri čemu svaki od različitih tipova teorije uključenih u ovo kretanje može biti, ukoliko se nađe da je heuristički plodan, uzet kao osnova za paradigmatičku teoriju u okviru koje će onda opet započeti takvo kretanje."

Iako se, autor, pišući o teorijskim kompozicijama, mnogo oslanjao na Hagea, njihova diferencijalna specifičnost jest shvaćanje pojma sinteze. Jer dok Hage inzistira da se spajanjem različitih teorija konstruiraju sinteze, autor smatra sintezu kao krajnji rezultat jednog teorijskog nastojanja koje se kreće kroz različite tipove teorija. Mišljenja smo da oba shvaćanja pomalo "mirišu" na eklektizam, što i nije naročiti grijeh ali jest nešto što naučnici u pravilu ne vole jer ih podsjeća na nedostatak stvaralačke originalnosti. Stvaralačke originalnosti pak zacijelo nije nedostajalo Afriću u konstrukciji sheme interakcija različitih tipova teorija u teorijskoj kompoziciji, pored koje Hageova shema, koja je autoru očito poslužila kao predložak, zaista izgleda "siromašno". Knjiga završava autorovim navođenjem tri razloga nužnosti razumijevanja teorijskih kompozicija. Najvažnijim razlogom, pa stoga i vrijednim da se naročito napomene autor smatra činjenicu da ... "Ovo shvaćanje (o teorijskim kompozicijama, B.L.) insistira ne samo na tome da se jedni tipovi teorija transformiraju u druge, pri čemu se oni prožimaju i podržavaju, već da to transformiranje nije nikada izvršeno bez ostatka, to jest da između različitih tipova teorije u jednoj teorijskoj kompoziciji postoji neprestana napetost. Ta napetost uvjetuje potrebu neprestanog preispitivanja (promišljanja) odnosa između raz-

ličitih tipova teorije (njihovih proturječnosti) u teorijskoj kompoziciji, a iz tog ispitivanja neprestano niču nove varijante starih teorija ili posve nove teorije. "Naime tek ako razumijemo teorijsku kompoziciju - razumijemo i što znači kada se kaže da su teorije procesi" - završava svoju knjigu Vjekoslav Afrić.

Sama činjenica da se u knjizi koja broji 165 stranica čistog teksta spominje čak 81 autor i referiraju 103 knjige najrazličitijih znanstvenih tradicija i provenijencije, govori o tome da je Afrić napravio "veliki posao". Bez obzira je li autor imao udžbeničke pretenzije pišući ovu knjigu, ona je jamačno značajan doprinos nastavi epistemologije, jer na pregledan i jasan način izlaže temelje inače nimalo jednostavne discipline. Kao što je već bilo riječi u uvodu, ovaj će rad sigurno imati i svoje kritičare. Ne trebamo biti osobito pronicljivi, kada kažemo da će poglavlja o tipovima teorija i njihovim teorijskim kompozicijama zacijelo biti predmetom rasprava. Jedno je sigurno: autora koji je imao hrabrosti da se upusti u avanturu nazvanu "Struktura sociološke teorije" treba čitati.

Bojan Luncer

Zbornik radova

INTERDISCIPLINARNOST I INTERPROFESIONALNOST

Zagreb: Scientia Jugoslavica, 1989, 342 str.; B. Jušić i S. Maričić (Ur.):

Knjiga je rezultat 4. savjetovanja o interdisciplinarnosti "Profesionalne vrednote, odnosi profesija i praksa", održanog juna 1985. "Rasprave o interdisciplinarnosti", kako kaže Predgovor, "nastavak su suradnje entuzijasta koji su" još od davne 1977. do 1986. održali 6 savjetovanja i objavili o tome 5 knjiga. Začetnik je i ideolog ove aktivnosti Mr. sci. Božo Jušić, psiholog i aka-